

Psautier grec

Constantinople
940 - 960

Bibliothèque Nationale de France
Grec. 139

Mise en pages et en images
Jean-Luc Monneret
2023

Le roi David, à qui sont attribués les Psaumes

Ce psautier grec conservé à la Bibliothèque Nationale de Paris (cod. Grec.139) a été créé à Constantinople vers 940-960.

C'est un gros manuscrit de 449 feuillets de 370 x 265 mm., écrit en minuscule 'bouletée' sur parchemin. On connaît d'autres ouvrages provenant sans doute du même scriptorium et conservés à Paris, Londres, Oxford ou Venise.

Il est probable que cinq dessinateurs différents ont travaillé aux quatorze planches que j'ai regroupées en tête de ce livret alors que, hormis les sept premières, les autres sont distribuées dans le corps de l'ouvrage ou en fin, face aux cantiques de l'Ancien Testament.

Ces planches ont été ajoutées ensuite, dans le corps d u manuscrit. Et pourquoi ne pas penser que la création initiale du texte aurait été écrite durant la période iconoclaste, comme les illustrations ont été ajoutées en marge du manuscrit Chludov.

Jean-Luc Monneret
Décembre 2023

Les miniatures en pleine page

f.1v à 7v – Vie de David.

f.1v – David joue de la lyre. À ses côtés se tient la Mélodie.

f.2v – Accompagné de ka Force, David tue le lion.

f.3v – Onction de David, derrière qui se tient la douceur, par Samuel.

f.4v – En haut, David, assisté par la Puissance, fait face à Goliath, près de qui se tient la Vantardise.
 En bas, entre les soldats israélites et philistins, David tranche la tête de Goliath.

f.5v – Retour triomphal de David à Jérusalem.
Danse devant David et le roi Saül.

f.6v – Couronnement de David.

f.7v – David, flanqué de la Sagesse et de la Prophétie, présente le psautier ouvert au premier verset du Ps.71.

f.136v – Ps.49-51. Pénitence de David.

À gauche, Nathan reproche à David d'avoir convoité Bathsabée
À droite, personnification du Repentir au-dessus de David prosterné.

f.419v – Moïse au désert.

En haut Moïse conduit les Israélites au sortir de l'Égypte.

Le Désert est personnifié à gauche, au-dessous de la Nuit

En bas, l'armée des Égyptiens se noie.

L'Abîme se saisit de Pharaon devant l'allégorie de la Mer Rouge.

f.422v – Moïse reçoit les Tables de la Loi au Sinäi, personnifié en bas à gauche.
En bas à droite, Moïse reçoit les instructions divines.

f.428v – La ‘prophétesse’ Anne remercie Dieu après la naissance de Samuel.

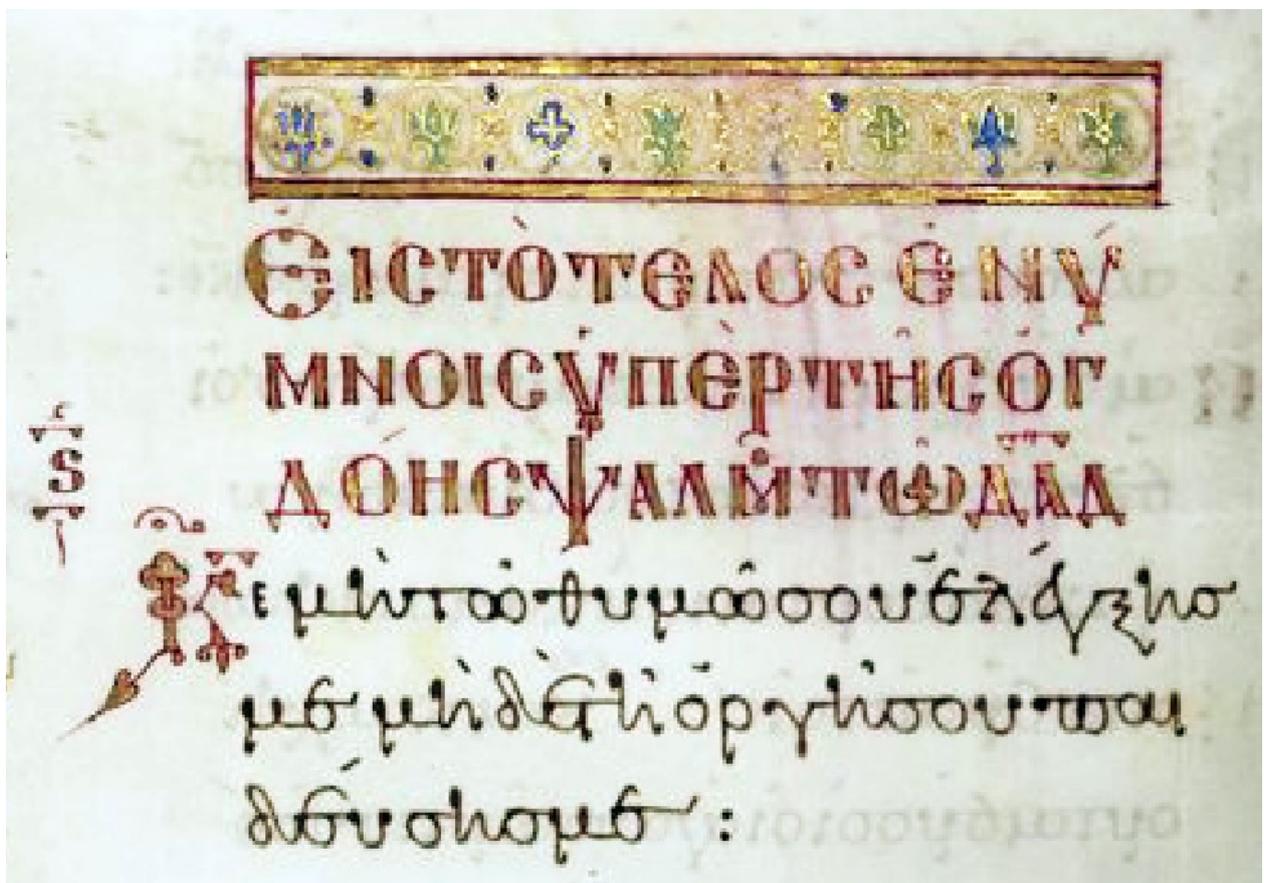
f.431v – Histoire de Jonas : en bas, jeté à la mer,
Jonas, qui prie, est avalé par le poisson.
En haut, à gauche, Jonas prêche aux habitants de Ninive.
À droite, il prie sur un rocher.

f.435v – Isaac entouré des personnifications de la Nuit et de l’Aurore.

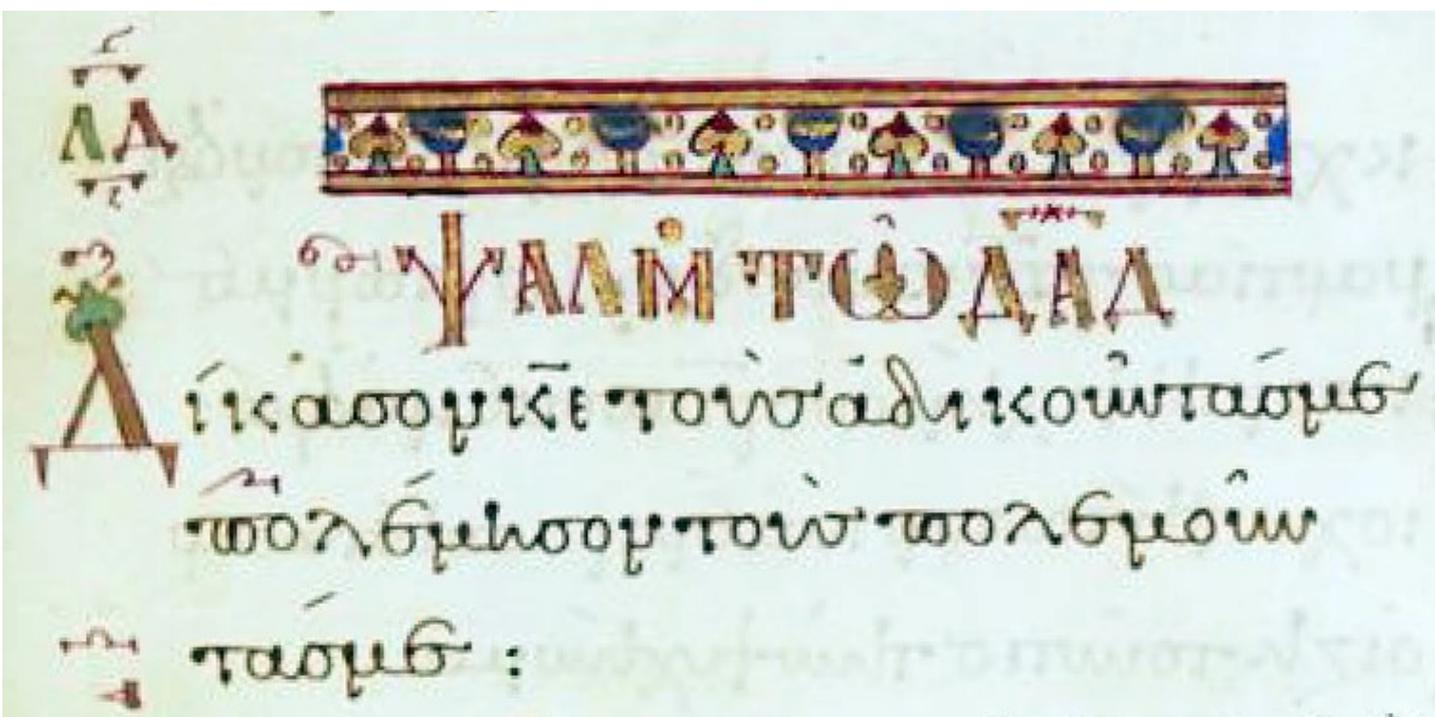
f.446v – À gauche, Isaïe s'adresse au roi Ezéchias sur son lit de mort.
À droite, guéri, Ezéchias prie Dieu avec la personnification de la Prière.

ff.13r, 20v – Ps.2 et 5.

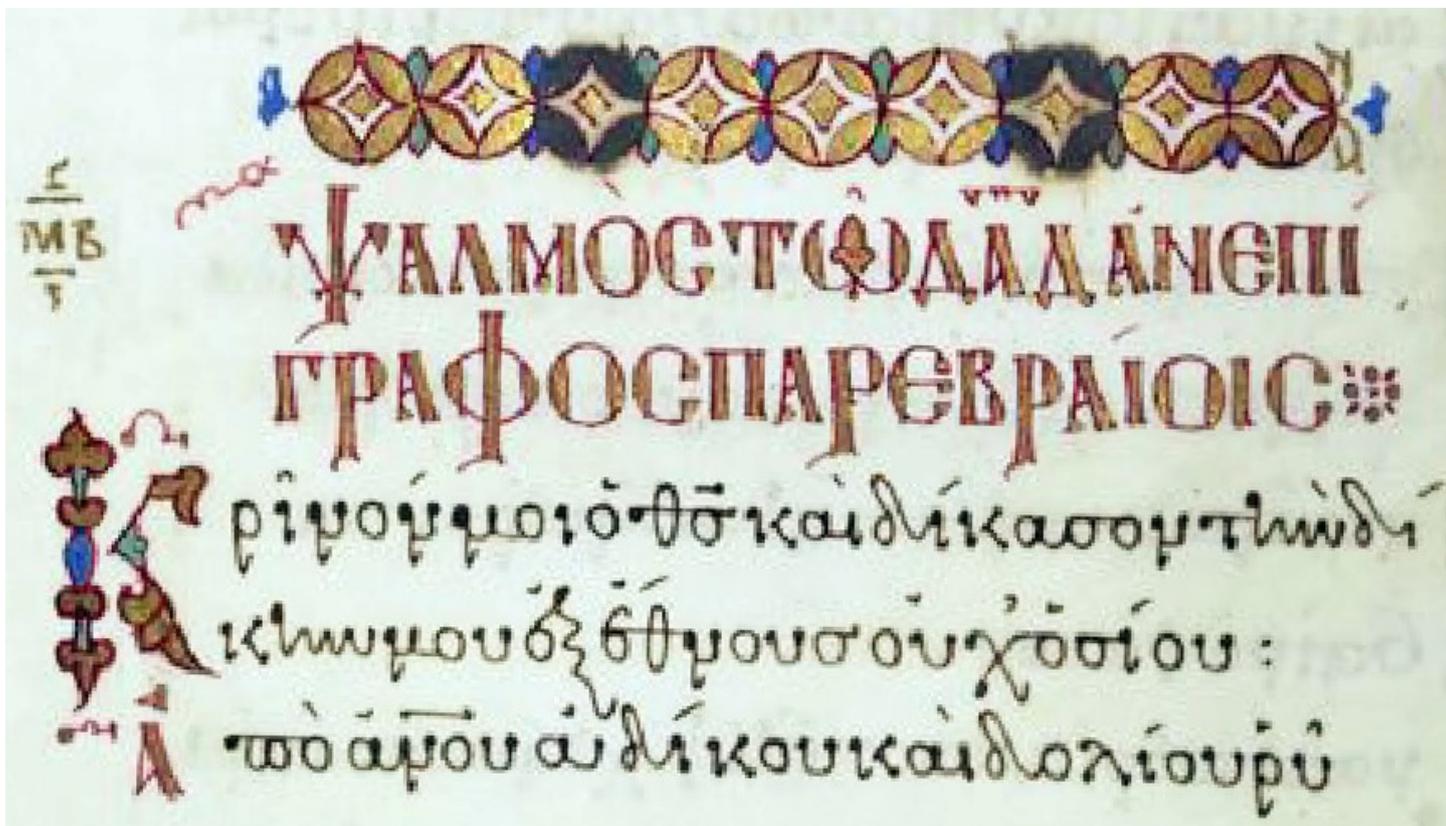
ff.25v, 27v – Ps.9 et 10.

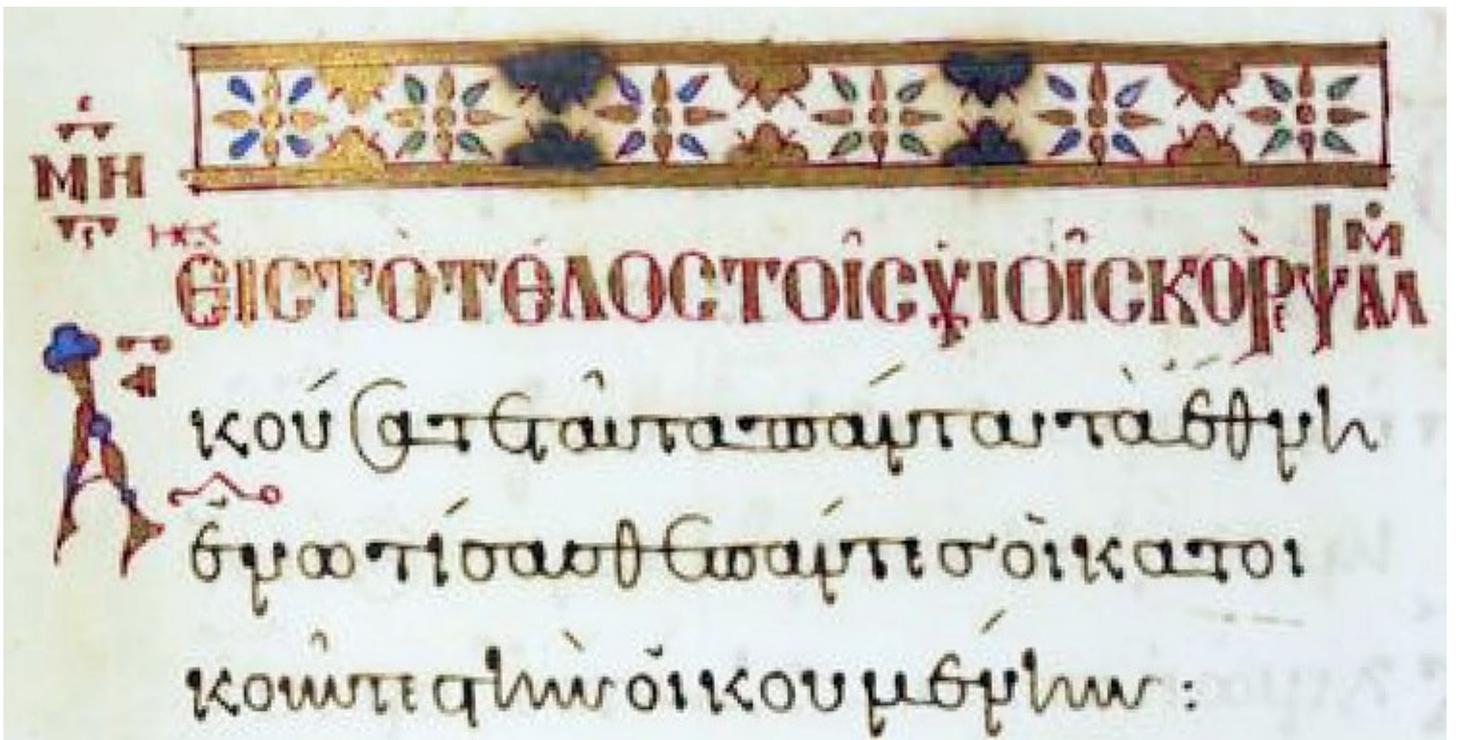

ff.34v, 36r, 77r – Ps.13, 15, 33.

ff.59v, 72r – Ps.27 et 32.

ff.119r, 127r – Ps.44, 47.

10

φίλων τον σαουλ ο διαδωσκοντα. κληρον εισωληλαιου μετα ανδρων υ. οτι και εν τω πολυθλαστον του
πυθωνου εν μεν του σαουλ. τοις θεοις και του φαλ μορ αδελφ. αν αφ ηρ ηαι δε και βι αρω παρ αμ βναι ιαυτη κ
μορ τω χω. οτι εωδουχατων τω γλυμ βρον ο φ φειο μετ ασυ κισο εοι τ η σ η λιο. αση λασ βρ ημ αρω ηω φθο
ραυ.

σεουδωρον

ωθρι τω γ αιτω κ αι ται φω προ λ ε βι. αλλ εν μεν τω προ τ βρα. ωσ εν ου μερ ορισ ο ν τω γ κ αι πασ χ ο ν τω γ κ αι
γαλα φηοιρ. και δι απο του τ η νω παρ αι του η νω κ αι φ βι α ρ αι τω υ τω γ. εν ται φ αι δε ωσ εοι γ ε β ρ η μ β ρ α σ
ρικαι σ κ αι κ αι αι τω γ β χ η ρ α μ β χ α ρ ι κ ο υ τω γ. η ωσ ο λ ι γ ο υ τ η ρ ο σ ο ρ τ ο σ. ε ι τ ο υ π ο β ρ ι λ ι ι μ πα ρ ο μ β ρ ο υ κ αι δ.
αβ ο υ σ α ι ρ ι σ τ ο υ τ ω γ α ι τ ω ε ρ η ο σ α ι φ α σ ι τ ο υ φα λ μ ο ρ η ω κ αι τ ο γ (σ ο υ λ α σ β ι κ ρ υ κ ι ε β ρ η σ η λ α ι ω η ω γ α λ δ ι
κ αι ε ι α λ φ ο ρ τ α α υ τ ω γ α σ σ ι κ ε υ α ρ α σ φ α ι δ ω λ η θ ι ο σ α ρ β λ ι ρ ο υ κ α ρ ε ι λ η γ.

Δι

φαι ρ ται μεν εν τω σ η λ α ι ω κ ι σ φ β γ α ρ η α δ. α π ω π ρ ο σ ω τ ο υ (σ ο υ λ ω σ η τ ω γ κ α σ ι λ ι ε ω γ ι α ρ ι α δ ι δ α σ κ ι
α λ λ η μ β ρ η μ β ρ α σ α η λ ο γ ρ α φ ι α. εν τω σ η λ α ι ω τ ω ο δ ο λ α μ. η δ ε β ρ η τ ο ρ μ α ν π ρ ο σ β χ ι ε β ρ η σ η λ α ι
α η ω γ α λ δ ι. ο τ η ρ ο σ α ο υ λ π α ρ α σ κ ι κ ε υ α ρ α μ β ρ ο υ η ρ η τ ω σ η λ α ι ω β ρ η λ ο ρ κ ρ ν ο τ ο μ β ρ ο σ β ρ ι ρ ι σ κ ι φ η ο ι ρ γ α ρ
δ ι α σ τ ω ρ η μ β ρ ο μ β ρ ο υ. φ α ρ η μ ο υ π ρ ο σ κ ρ η κ ε β ι κ ρ α τ α κ αι τ α δ ε λ ι ο. τ η ν β ρ ω χ η ν β ρ η δ ε β ρ η τ ο σ α ρ
α σ κ. κ αι ε ι μ α λ λ ο ρ. δ ι α ρ η σ α β ι. α π ω λ η τ ο φ η ρ η α π ω θ μ ο υ. π ρ ο τ ω ρ η ρ ο μ γ α ρ τ ο υ σ η λ α ι ο υ κ α θ ο ρ ο μ β
ρ ο υ τ ο υ (σ ο υ λ. α π ω ρ ρ α κ ι β ρ η λ ο ρ κ α θ ο ρ ο μ β ρ ο σ. τ η ν β α υ τ ο υ φ η ρ η ν. ε ι κ ο τ ω σ ο υ ν κ αι π ρ ο σ β χ ι η ν
ε ο ι γ ρ α φ ι τ ο υ σ λ ο γ ο υ σ δ ι λ ω ρ η α σ η α ρ ο
γ ρ α φ η ο τ ο ρ κ α ι ρ ο ρ. η δ ε μ β ρ α χ η ρ α σ α η λ ο
γ ρ α φ ι α λ η λ η κ ε τ α υ τ ω ω σ ο ι μ α ι ο ρ η τ η β ρ η τ ω
σ η λ α ι ω τ ω ο δ ο λ α μ π α ρ α τ α β η ω σ δ ε χ ο μ β
ρ ο. τ ο υ α β α δ η λ φ ο υ α υ τ ο υ κ αι σ η γ γ ρ ε ι σ
κ αι τ ο υ σ λ ο ν π ο υ σ φ η γ α λ α. τ α χ α λ ι α υ τ ω ρ
β ο ι κ ο υ λ ι ε υ ο μ β ρ ο σ. α μ α κ ι κ αι π α σ κ α τ ω δ υ
ρ ο σ η χ η. κ αι π α σ α δ κ ο υ μ β ρ ο σ. κ ο ι ρ α ρ ο σ
δ ρ η τ ο τ η α ο υ δ α δ. φ η ρ η σ π α ρ α μ φ ο υ μ β ρ ο ι
τ α β α υ τ ω ρ κ α ι κ αι α ρ η ρ α δ ι κ α ι ο ρ ο ρ η ρ τ ο
α δ ι κ α σ θ λ α υ ρ ο μ β ρ ο γ. ε π ο χ ο λ η σ τ ο ι ρ μ α δ ι
α ρ ο υ β ρ η τ ω σ η λ α ι ω τ ω ο δ ο λ α μ. τ η ν π α ρ ο υ σ η
γ ρ α φ η α η λ ο γ ρ α φ ι α ρ. π α ρ ι α η ο ι δ ε τ ο υ τ ο τ α
β ο ι λ ο μ β ρ α. κ αι μ α λ ι τ α δ ι α ρ φ η ο ι ρ δ ε α σ π
α η λ β ρ η δ ο υ ω ν κ αι ε σ ο σ θ μ ο. κ αι δ ε α π ι α ρ ι
λ ο ρ η σ τ ο β λ η σ α υ τ ο υ κ αι τ α δ ε λ ι ο. τ ο υ γ α ρ
β ρ η τ ω α λ λ ο φ ο λ ο υ σ η α φ η ρ κ ρ ι κ αι β ρ α σ φ α
λ ι α σ η γ γ α ρ α ρ κ αι β ρ α σ φ α λ ι α ω ρ. κ αι β ρ α
ρ ι σ η τ η γ γ α ρ α ρ. τ α ρ ι α υ τ α σ η φ ρ ι κ ι φ ο ρ α σ.
κ αι ε ι μ α λ λ ο ρ δ ι α σ τ ω γ ε ο ι φ θ ρ ο μ β ρ ο υ. ε ο ι μ η

ΕΙΣ ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΜΗΔΙΑΦΘΕΙΡΗΣ
ΤΩ ΔΑΔΕΙΣ ΤΗ ΛΟΓΡΑΦΙΑΝ
ΕΝ ΤΩ ΑΥΤΟΝΑΠΟΔΙΔΡΑΣΚΕΙ
ΑΠΟ ΠΡΟΣΩΠΟΥ ΣΑΟΥΛ ΕΙΣ ΤΟ
ΣΗΛΑΙΟΝ :

η καρδια μου ο φη και τα δελιο. ταυτα αρ πολλησ σχολησ βρ η α σ κ ι κ αι σ η μ α ι α σ
ο υ χ ο ι ο α β δ ε η ν. τ α υ τ α λ ε β ι ρ η τ ω σ η λ α ι ω η ω γ α λ δ ι β ρ ω χ ο μ β ρ ο υ υ π ο τ ο υ (σ ο υ λ π ρ ο τ ο υ σ η λ α ι ο υ
κ α θ ο ρ ο μ β ρ ο υ φα λ η τ η ρ ο γ α ρ α λ α μ ι α ρ ω κ αι κ ι θ α ρ α ρ. ω σ α υ π α λ ι μ ο υ κ ι ε β λ ο γ ο ρ β ρ η σ η λ ι. κ αι α ρ ι
σ ι δ ι α ρ ο μ τ α α υ τ ω β ρ η τ ω ο δ ο λ α μ λ ε β ι α π ω λ η τ ο φ η ρ η α π ω θ μ ο υ. κ αι δ ε α ρ α β. ε ι φ η ρ α λ ι ο τ η ν η χ η ν
μ ο υ. η μ β ρ η δ ε ε ο ι τ η ν τ ω ρ η μ β ρ α χ η ρ α σ β ρ η ρ ι ο ι ρ. ε ι α ο τ β λ ο σ μ η δ ι α φ θ η ρ η σ κ αι τ α δ ε λ ι ο. κ ι λ α υ
ρ β ρ η ρ ο υ ν ο (σ ο υ λ τ ο ρ η δ α δ. ο δ ε β ρ γ ο ι σ ε ο ι τ η λ ω ρ τ ο β α ρ δ ι ω κ ο σ τ ρ υ μ α σ ε ι κ η σ τ ο λ β ο σ τ α υ τ ω
φ β η γ τ α ι α η η ε β ρ α ρ. α π ω λ η λ ρ α σ ι β ρ α σ α μ μ ι π α ρ α ρ β ρ η τ ο ι τ ο ρ β χ η ρ ο γ. α ι τ ο α β α υ τ ω γ ρ ο ι τ
μ ι α φ ο ρ ι α σ κ αι μ ο ι δ α κ ι ε ι τ ο ι τ ο ρ α ι ρ ι τ γ β θ α ι π α υ λ ο ρ λ ε β ο ρ τ α. β ρ η ρ η μ ι α σ τ α λ α ρ α μ β ρ ο ι κ αι ο ρ η ρ
κ αι σ η λ α ι ο ι σ κ αι τ α ι σ ο π α ι σ τ η σ η λ ι ο. τ η σ δ ε α υ τ ο υ τ α σ π ι ρ ο φ ρ ο σ ω η σ κ αι π ρ α σ ο τ η τ ο σ κ αι α ρ β
ζ ι κ α κ ι α σ. α ζ ι α ρ α ρ α τ η φ η σ α η λ ο γ ρ α φ ι α ρ. ε ο ι δ ε β. ε δ ι τ ο π α ρ α μ ο ρ η σ κ αι τ η σ ε ο ι μ η κ ι ε τ ο ρ η
λ α κ ι ε σ κ ι τ ο α η η α ρ η τ η. δ ι α σ τ ο υ τ ο ε ο ι γ η ρ α σ κ α ι α ο τ β λ ο σ μ η δ ι α φ θ η ρ η σ. π ο ρ λ ο ι γ α ρ κ α λ ω σ α ρ ζ α
μ β ρ ο ι ο υ δ ι η ρ κ ι ε σ α ρ ε ι α β λ ο σ. τ ο π ρ α ι τ ο ι ρ μ ω τ ο α ι ο ρ α π ω λ η τ ο μ β ρ ο μ τ ο υ δ α δ τ η ν τ ο ι α υ τ η ν α ρ η η ν
φ η ο ι ρ α υ τ ω α ο τ β λ ο σ μ η δ ι α φ θ η ρ η σ. μ β ρ η δ ε β. δ ι ο λ ο υ τ ο ι ο ι τ ο σ. ω σ α ρ τ η χ ο ι σ α η λ ο γ ρ α φ ι α ρ κ αι
μ ρ η μ η σ α ι ω ρ ι ο υ. ~

ff.166r, 178r – Ps.56, 58.

Οι διψοῦντες, θισίνωντων χοροαπεισώντων βριτώφεισμασ. ούτος οίσαμαρτίσκαταπεισώντων. δβχται παρατουδαδ
του φαλμοσ. αμαίελλοισιγ αὐτω παρασικεισ αλογοται τήσάρθισ. προφίλιεῖιδε. βρῆαὐτω καιτινωδι αὐτῆσ τουσπο
οι κομομιασ παρτιτωτωμ ανων γδρ ειισομβρηνωλιτροσιμ καιτωηρολιτωμ βχθρομ. τῆσ αμασπροσῆω καιπασ
ραιμεισινδβ αποτροσῆω καικισασ. παβριδχου (βμ. τοισαμοισ) ειισαβριταειβριτιωσ κρισδωσ αιτιοισ ανωσ τῆσ μβ
ροιτουσθῆ :

διλογτοιμνωσ τουμαλιαριουμβρ δαδ οφαλμοσ. βιρῆω δβ. διατουι διψουμ. οσ χοροου προαπεισώντων βριτωφδισ
μασ ομμεισ τοντων ο λουμβμ. κ φ. τῆσ παρ αλιεσπομβρονη υμωσ. καιο ληδβ. ούτωσ εσφδρσπεσ. βδελχ
δνο φαλμοισδρσ μβρ υπβρι διψουμ βχομτασ. τῆσ βωι γραβηλω. τομ βχθ και τον βιχθροισ. και λογιζομβ
φαιμβρ δαδ βιγαι τῆσ ωσ ταιριησ. πρσμασ τισασ. τῶμ βντοιι διψουμ δβδσθαι βισω φειλιεσ αὐτουσ βσι
δι ορθωσει τῶν βντι βχλῆ αὐτουσ πασθῆμαστων. και βισομδλω διαμ. τῆσ βωι του λαου διησ και οσθσ βδωσ α
ζχο και οι αικουσ μεισ τῆσ αρμομιασ. εσαγορ. θουωτο ται η φη. ηω γαρ και οι διψουμ βι βροσ φαλτῆσ οσ μαρ
τινρει ηι ατορτασ των παρ αλιεσπομβρον. βδελχ. τῆσ βρι υπομωμῆσ. τοιμ βν και βροσ φαλμοσ τῆσ
πλεισθῆσ ωσ ειεται πρσμασ τισαρ. διησ και
τασ βλλχται μβρ. τῆσ ηχῆσ. τοσθυμουμβρον.

υπβρ λησ αμεισασ
δλωσ οησ οχορσ σφει
σῆσ. τασπειμωσισ
καισπορ. θουτω. οί
μῆχασ ομ γαρ το
καιπαδλοισ μβρ ο

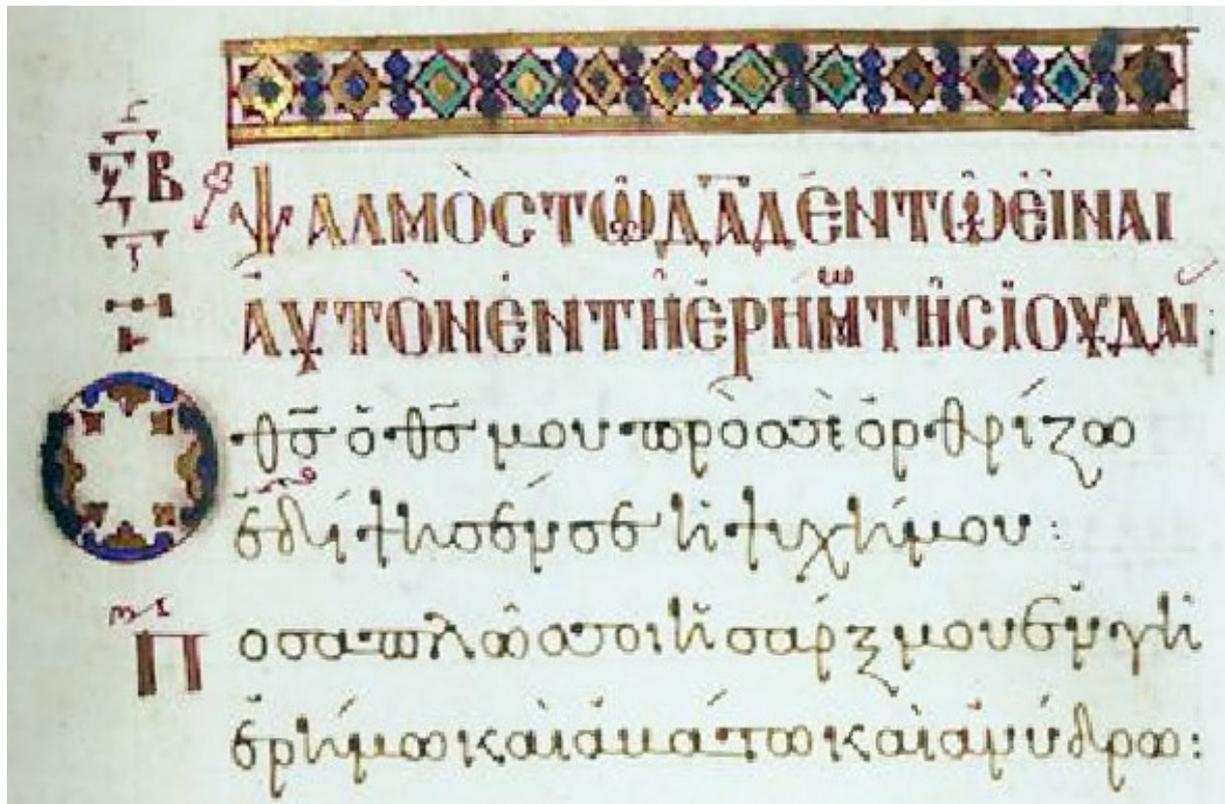
τοσπροσ. παμτασ υποδβ. βσ και
εσχαετομ. δλωηθῆσ αιποτβ
ηλοιδροουμβρον. θυμουμβρα
τησασ. η φηλω
μβρον διαμασ
κροθυμιασ. σι
ριγβρ εσθαι τον
πειρασμομ. δι
α τουτο βκειμ
φ. βι παρ υλαησ
τασ δδωσμομ.

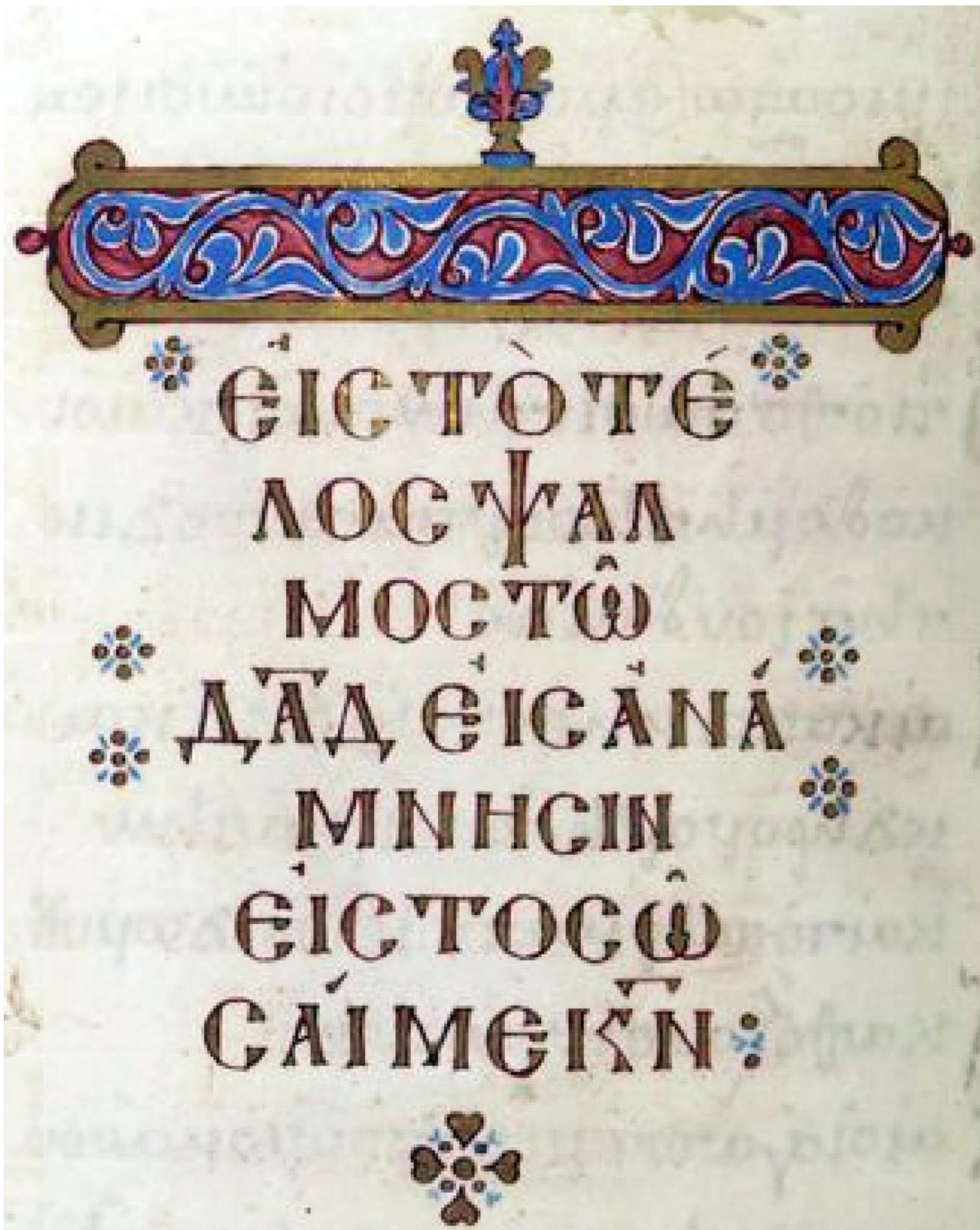
ΕΙΣ ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΥΠΕΡ
ΙΔΙΟΥ ΜΨΑΛΜΟΣ
ΤΩ ΔΑΔ

και διηγιεται τουσ αμαρτωλουσ τῆσ βωι ούτωσ
οιμ και τῆσ οικεισ μαξισρο θυμιαμ. βι τασπορσ ομ λδβ. βι. πλῆσ τασ υμωσ παρταμαται οτῆσ. πασ ανωσ
ζομ. βρδβ. οσ προκειμ βρω φαλμοσ αρχται διασπορῆσ κωσ. οιομει τῆσ αὐτουσ τυχῆ διαλδρ μβροσ.
ωσ δρσ αιολουθιασ. τῶν προειρημβρον. ινα αρμῆ. τω φρομῆμασ τῆσ αρκοσ. η τυχῆ υποταθισα
προσ οργασ και λυπασ διαβρβηχλωται. ιμασ φδ. δου λῆσ ωσ ουμβρ. πονηρωσ πασθωμ τῆσ τυχῆσ
παστουσ κτι βμτοσ αὐτῆσ θῆ. τῆσ ηγδμομιασ. τουσ ωματοσ. και τῶν βραυτωσ πασθῆμαστων. βωι
αβυμβρῆσ. δβ. τοιμ ωσ αρ. χειμ μβρ. τῶν πασθωμ δλου λυεμ βδβ. οσ φω. αμῆχασ ομ γαρ αὐτῆσ και υπο
τησ αρμαρτιασ. μασ λυεσθαι και υπο τουσ θῆ. αμῆδλι και κισαμβρ. βωι λραπειμ. τῶ δβωσ τῆ δβωσ μολω
υποσ τῆσ αχθαι. δια τουτοσ αποτειμ ομ βροσ. οσ προφῆτωσ εσαγομει τουσ πειρασμοουσ και τον πολῶ
οχλομ αὐτωσ των καισ κωβ. εσφδρσ βρομει και σπουδῆσ βχομτιδου λαγογιβι. τοσ φρομῆμασ τουσ πρσ
και υπορριται αὐτωσ τῆσ βρ. οιομ βλδχ. πρσ αὐτουσ ματαισ αμωσ αρ. τῆσ καισ αὐτουσ βωι ροι αρτασ ταφῆσ.

ff.191r, 206r – Ps.61, 66.

f.229v – Ps.68.

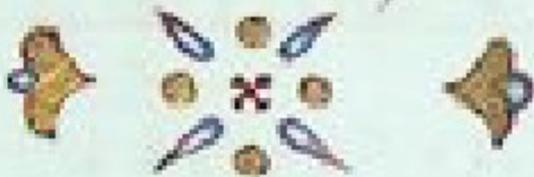
f.245v – Ps.71.

СѸНΕСΕΩС

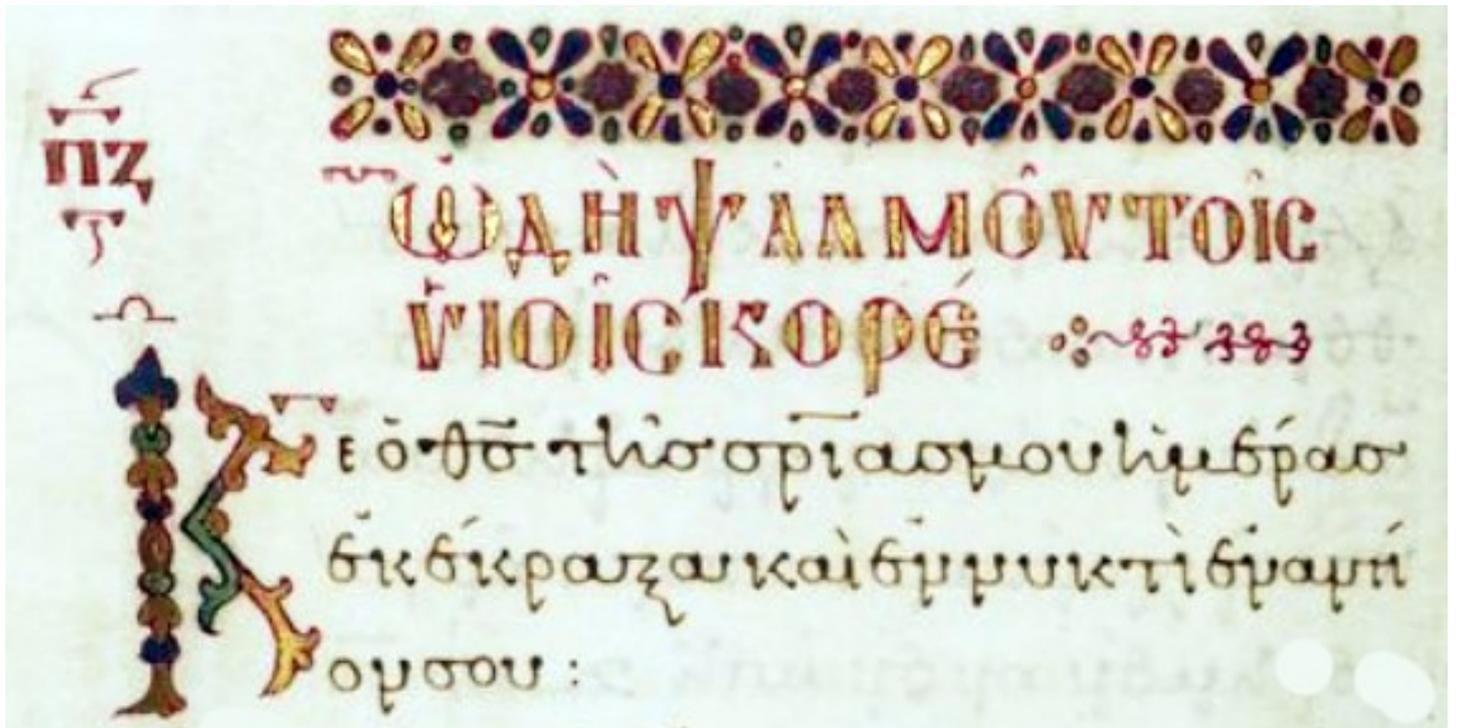
ТѸ

АСАФ

ΨΑΛΜ ΤΩ ΔΑΔ

ff.273r, 103r – Ps.76, 40.

ff.297r, 323r – Ps.88, 95.

Υψις κ̄ν̄ τοῦ θ̄μ̄ λ̄μ̄οῦ· καὶ προσ-
κυνθίτῃ σ̄ο̄ρος ἀγίου αὐτοῦ·

Ο παῖς κύριος ὁ θεὸς λ̄μ̄οῦ·

**ΨΑΛΜΟΣ ΤΩ
ΔΑΔΕΙΣΕΖΟ
ΜΟΛΟΓΗΣΙΝ**

Αλαζατὸ τῷ κ̄ω̄ π̄ασα λ̄γ̄η·

Δουλεύει τῷ κ̄ω̄ θ̄ν̄ θυφροσὺν η·

Θισβλάθει ἐνώπιον αὐτοῦ θ̄ν̄ ἀγαλ-

λιασθι· γ̄μ̄ο̄ τ̄θ̄ο̄ τ̄κ̄ω̄ αὐτοῦ ἀγ̄η·

ὁ θεὸς αὐτοῦ ἐποίησεν ἡμ̄ας καὶ

οὐχ ἡμεῖς· ἡμεῖς δὲ λαὸς αὐτοῦ

καὶ πρόβατα βοσκῆ αὐτοῦ·

2
P S
7
4

1
ἌΛΛΗ
ΛΟΓΙΑ

Εξομολογήσθε τῷ κῶ ὅτι χρη
μασ· ὅτι διὰ τὸν αἰῶνα τὸ ἔλε
ος αὐτοῦ·

Εἰπάτωσαν οἱ λιλυτρομένοι
τοῦ κυρίου· ὡς ἔλυτρον ἄπο
χειρὸς ἐχθρῶν· καὶ διὰ τῶν χρο

νων σωθήσονται αὐτοίς·

Ἀπὸ ἀμαρτηρῶν καὶ δυσμενῶν καὶ πο
ρῶ καὶ θαλάσσης· ἔσται ἀλήθεια ἔμφ

ανθὲν τῆς ἐρήμου θὴν αἰνύδρον·

Ὁ δὸν πόλιος κατοικητηρίου· οὐ
χθύρον·

 ΡΘ

 ΨΑΛΜΟΣ Τῷ ΔΑΔ

 Η ΠΙΘΗ ΟΙΚΟΣ ΤΟῦ ΚΥΡΙΑΟΥ ΜΟΥ ΚΑΙ

 ΘΟΥΣΙΣ ΔΟΞΙΩΝ ΜΟΥ. ΘΟΥΣ Αἴμ

 ΘῶΤΟΙΣ ὈΧΘΡΟΥΣΤΟΥ ὑΠὸ ΠΟ

 ΔΙΟΝ ΤΟΝ ΠΟΔΟΣΙΝ ΣΟΥ:

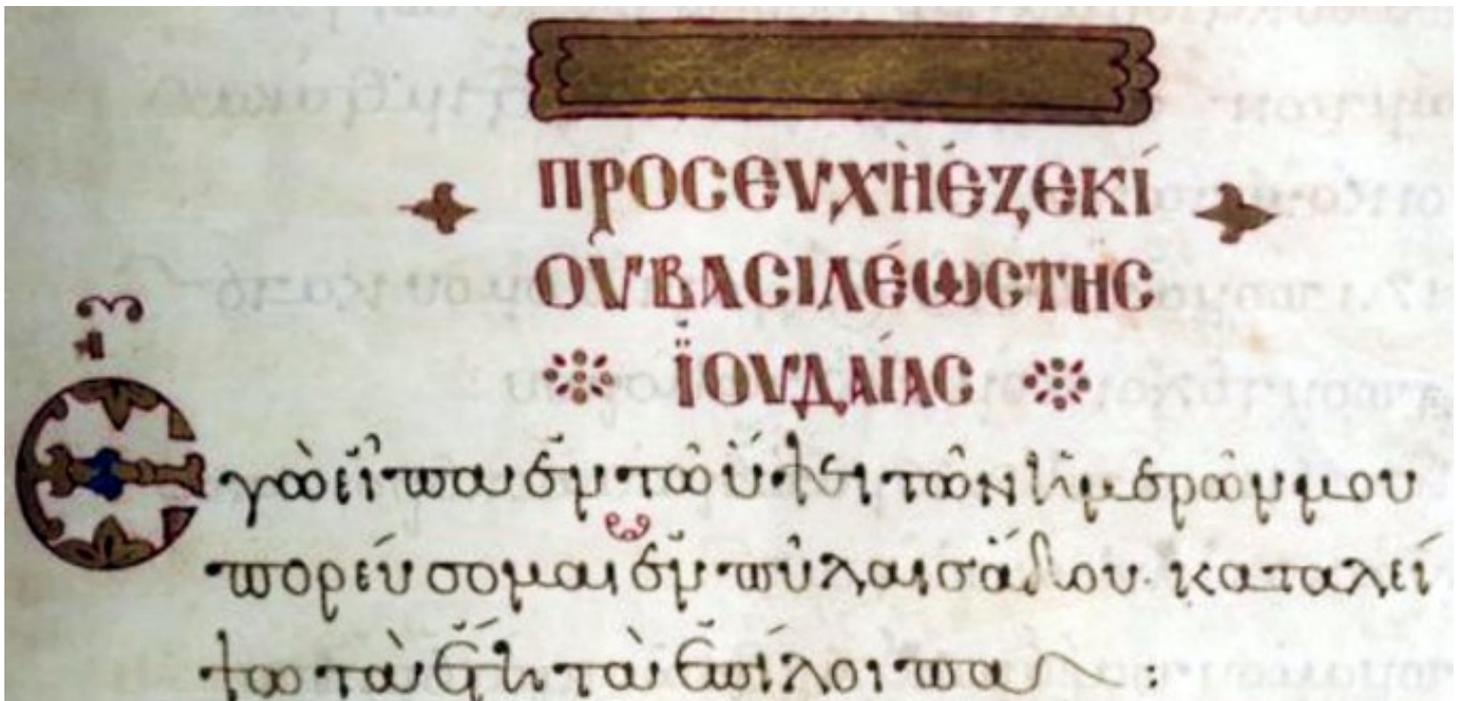
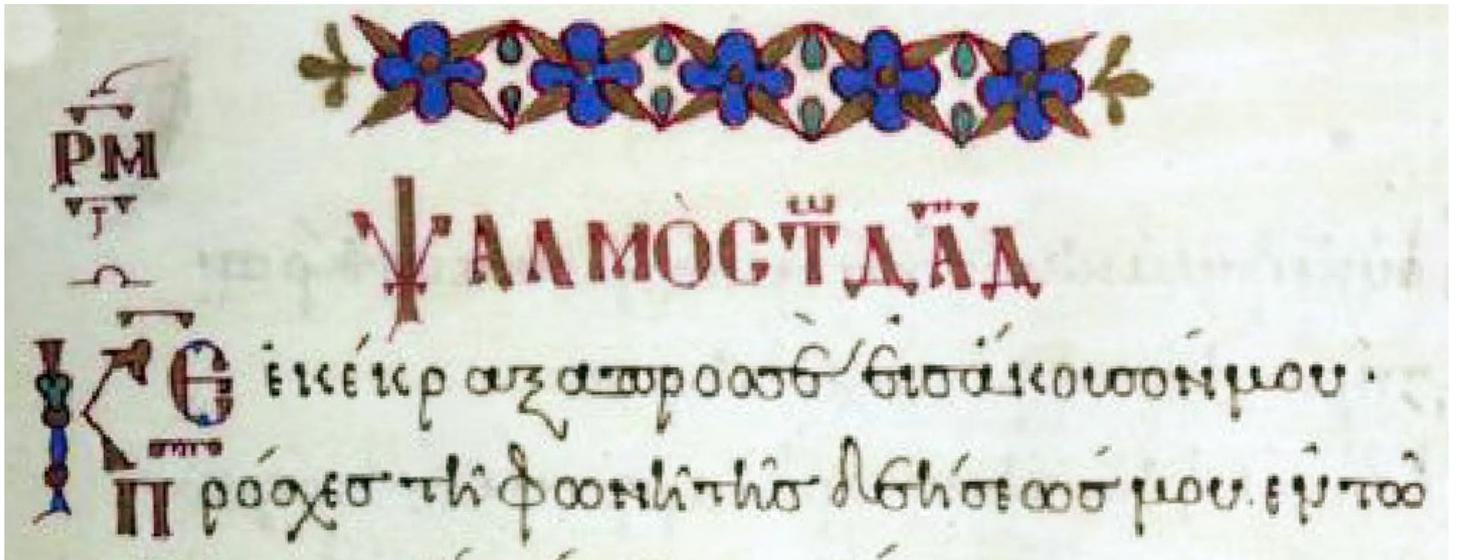
 ΡΙ

 ἌΛΛΗ

 ΛΟΓΙΑ

 ΖΟΜΟΛΟΓΗΣΟΜΑΣΙΝ ΚΑΙ ΘΗΟΛΗ

 ΚΑΡΔΙΑ ΜΟΥ. ΘΗΜΟΥΛΗ ΘΥΘΗ

ff.404r, 447r – Ps.139, Cantique XII.

